

Förutsättningar och risker ur ett MTO-perspektiv vid förändringar i produktionen

En vägledning

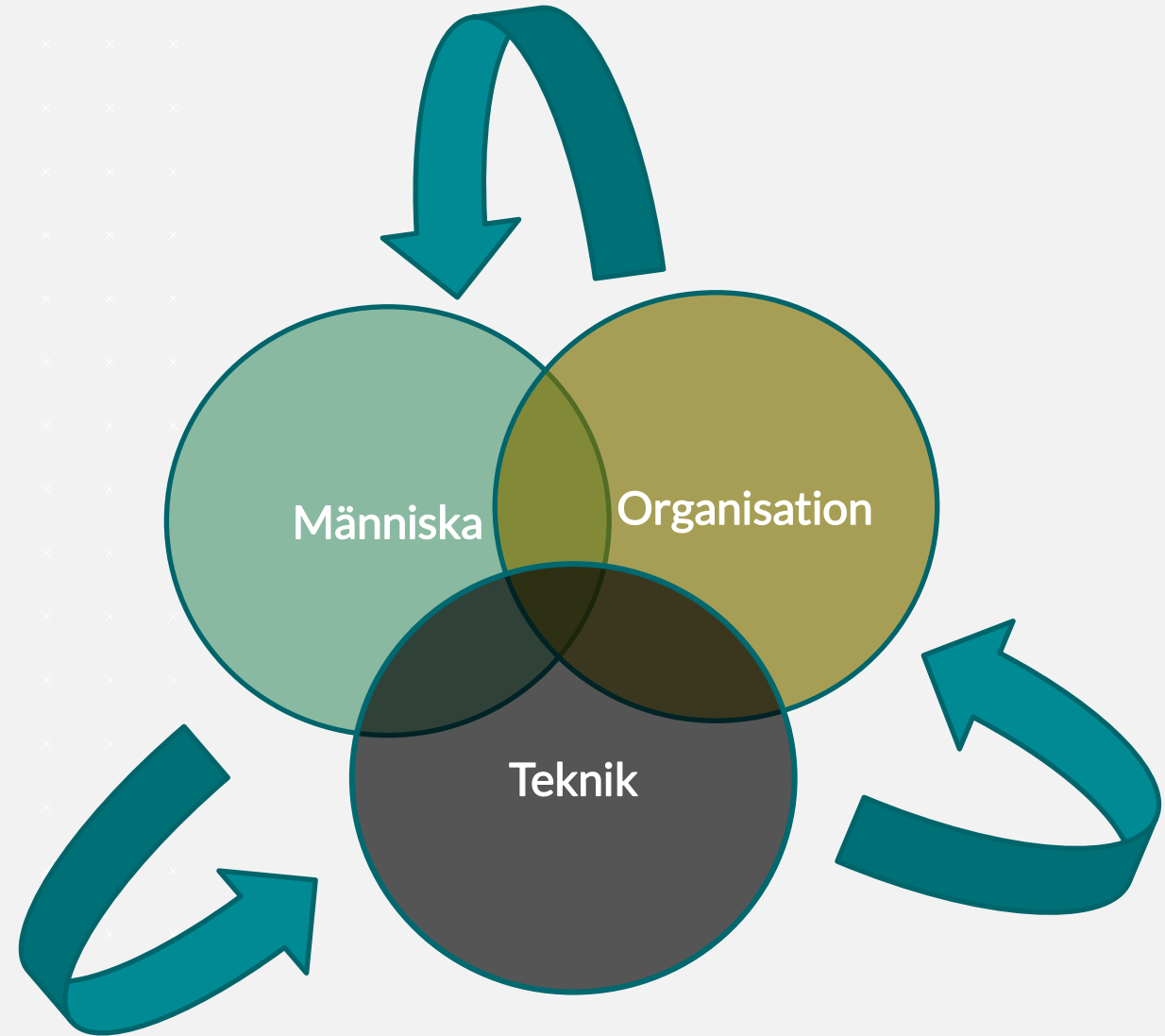
Caroline Jarebrant

caroline.jarebrant@ri.se

Bilaga till projekt :

Säkra arbetsplatser vid ökad automation och robotisering i
tillverkande företag

- kartläggning, analys, strategi AFA Försäkring projekt dnr 20030

Materialet är framtaget av

Caroline Jarebrant

*Produktionsergonomi –
integrering av ergonomiska dimensioner i
produktionsutvecklingen*

Fil. Lic. Arbetsvetenskap, M.Sc. Ergonomi

Sandra Mattsson

*Människa-automations interaktion –
Människan i produktionssystemet avseende kognition
PhD Produktionssystem, B.Sc. Psykologi*

Katrin Skagert

*Hållbart arbetsliv –
Integrering av organisatoriska och sociala
arbetsmiljödimensioner i produktionsutvecklingen
Med Dr Arbets- och miljömedicin, BSc HRM*

Magnus Widfeldt

*Produktionsutveckling –
teknikdriven förändring, automation, robotisering
Civ ing.*

*Projekt: Demonstrating and testing smart digitalisation for sustainable
human-centered automation in production och Swedprod, LoHi
Swedprod*

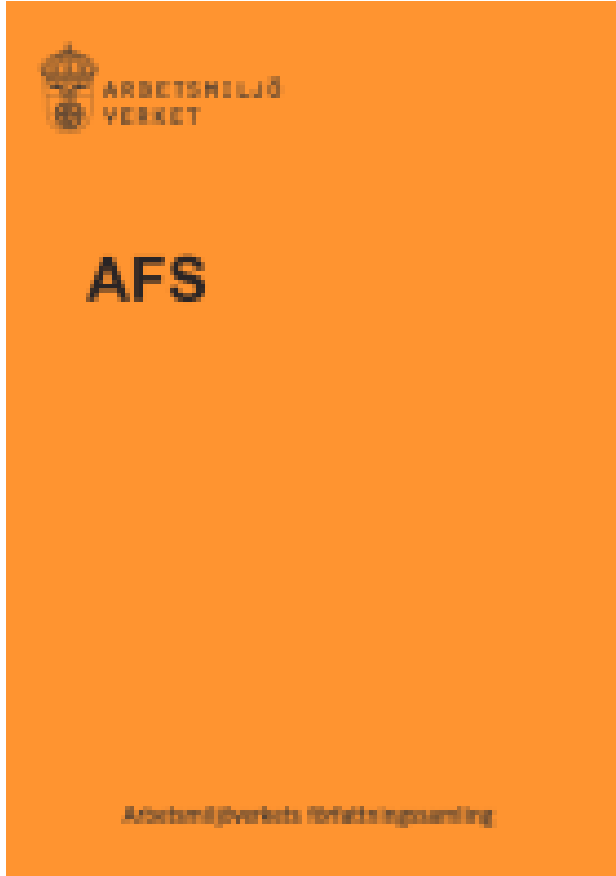
Så säger lagar och föreskrifter

Systematiskt arbetsmiljöarbete, AFS 2001:1

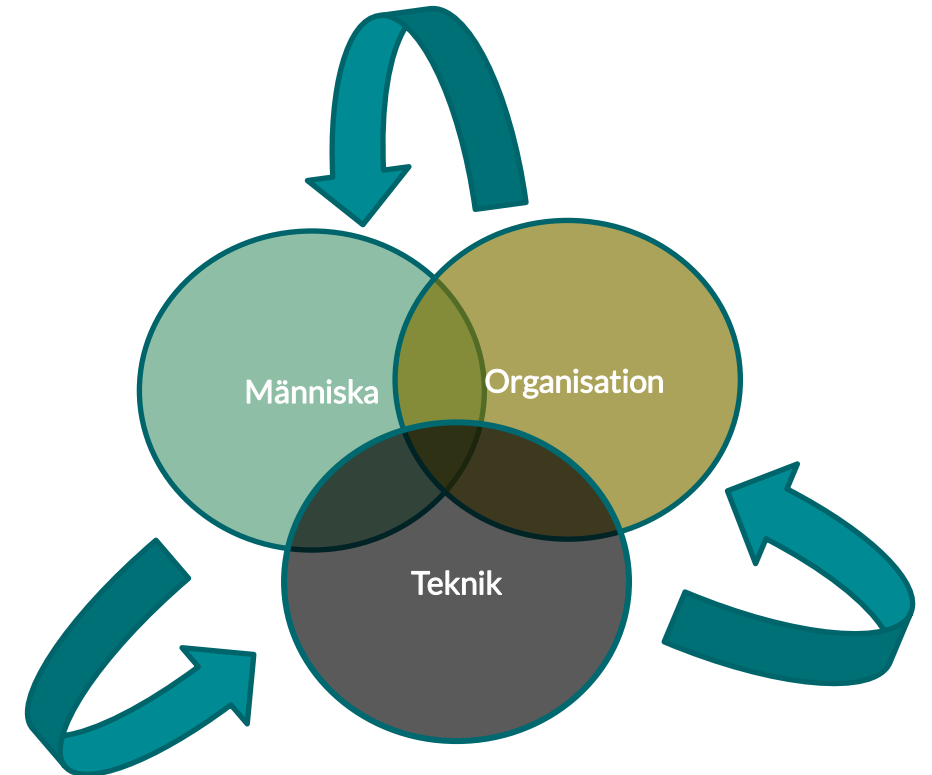
Riskbedömning ska göras vid ändringar som inte är en del av den löpande verksamheten:

- Ny teknik
- Organisationsändringar (exempelvis fusioner, ändrad organisationsstruktur)
- Personalförändringar
- Nya arbetstider
- Nya arbetsmetoder
- Om- och nybyggnationer

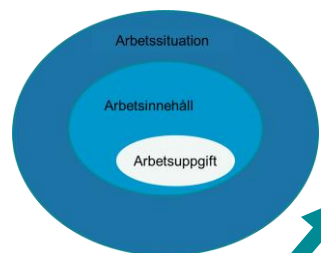
Att använda sig av MTO – ett systemperspektiv

- Människa-Teknik-Organisation är i samspel när arbete ska utföras på en arbetsplats
- Bristande samspel kan medföra risker för medarbetares hälsa och produktionsprestanda
- Ett fungerande samspel mellan MTO minimerar risker och möjliggör bästa optimering av såväl personalresurser som teknisk kapacitet

1. Identifiera och prioritera utifrån MTO-perspektivets behov av förändringar

2. Avgränsa genom att välja systemnivå

3. Prioritera MTO-faktorer

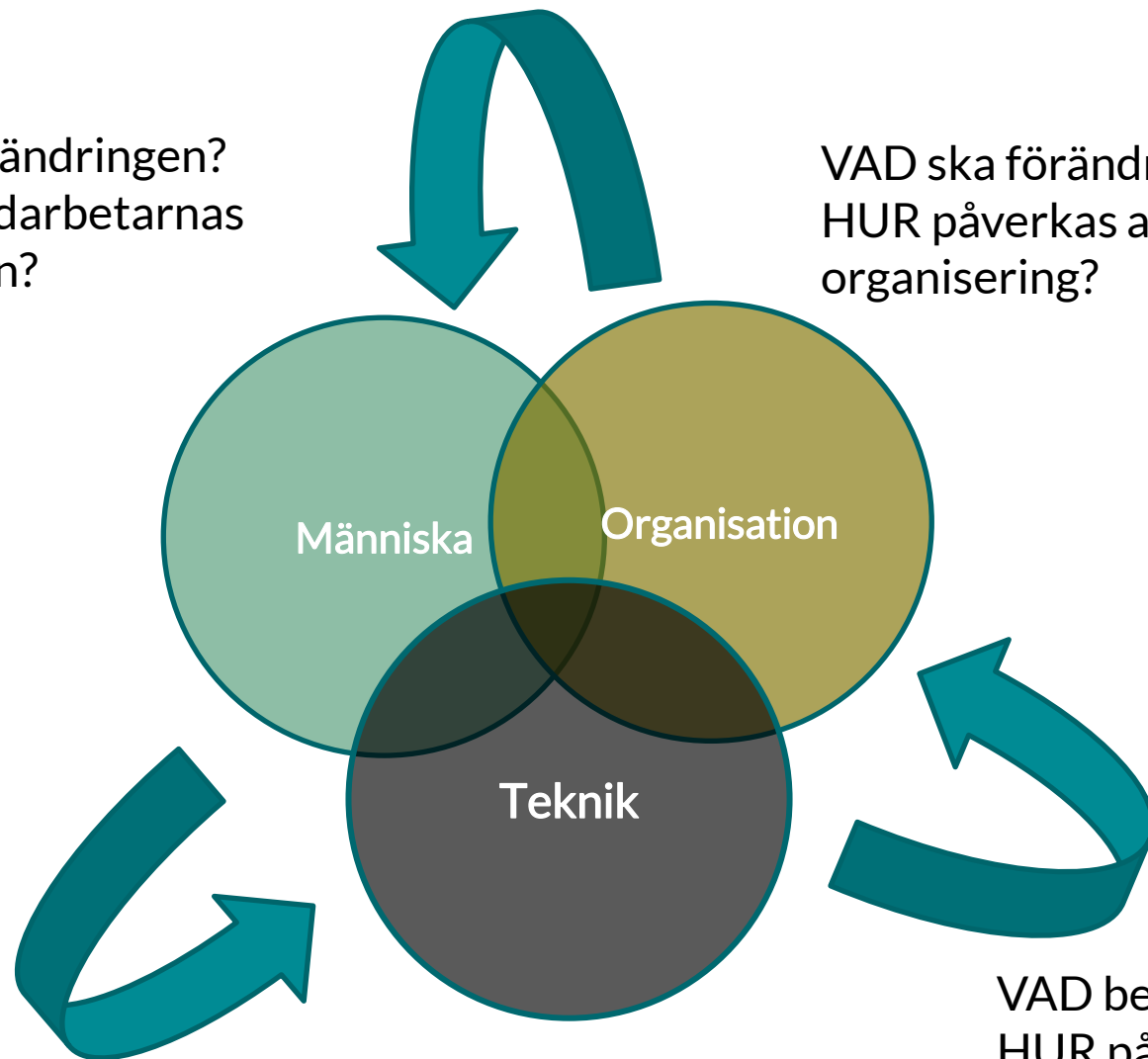
4. Analysera och åtgärda

	Arbetsuppgift (Uppgift/station)	Arbetsinnehåll (Område)	Arbetsituation (Företaget)
Människa	<ul style="list-style-type: none"> Arbetsställning Arbetsrörelser Vikt/kraft Kompetens	<ul style="list-style-type: none"> Arbetsställning Arbetsrörelser Återhämtning Variation Säkerhet	<ul style="list-style-type: none"> Delaktighet och inflytande Kommunikation och samverkan Socialt samspel
Teknik	<ul style="list-style-type: none"> Avgränsningar Arbetsmoment vid produktion, omställningar och stopp Frekvens Instruktioner Standarder	<ul style="list-style-type: none"> Materialflöden Materialhantering Värdeadderande aktiviteter Informationsflöde Kvalitetssäkring	<ul style="list-style-type: none"> Orderläge Aktuell produktmix Produktionsplan Produktionsresurs Investeringsbeslut Säkerhet
Organisation	<ul style="list-style-type: none"> Arbetsplatsutformning/layout Arbetsfördelning Krav Kontroll (att påverka utförandet) Säkerhet	<ul style="list-style-type: none"> Produktionsprinciper Teamsammansättning Bemanning/schema Arbetsorganisering Stöd och samarbete	<ul style="list-style-type: none"> Ledningsstruktur Företagskultur Säkerhetskultur Organisationsstruktur Verksamhetsinriktning Kompetensförsörjning

Steg 1: Förändringar och effekter

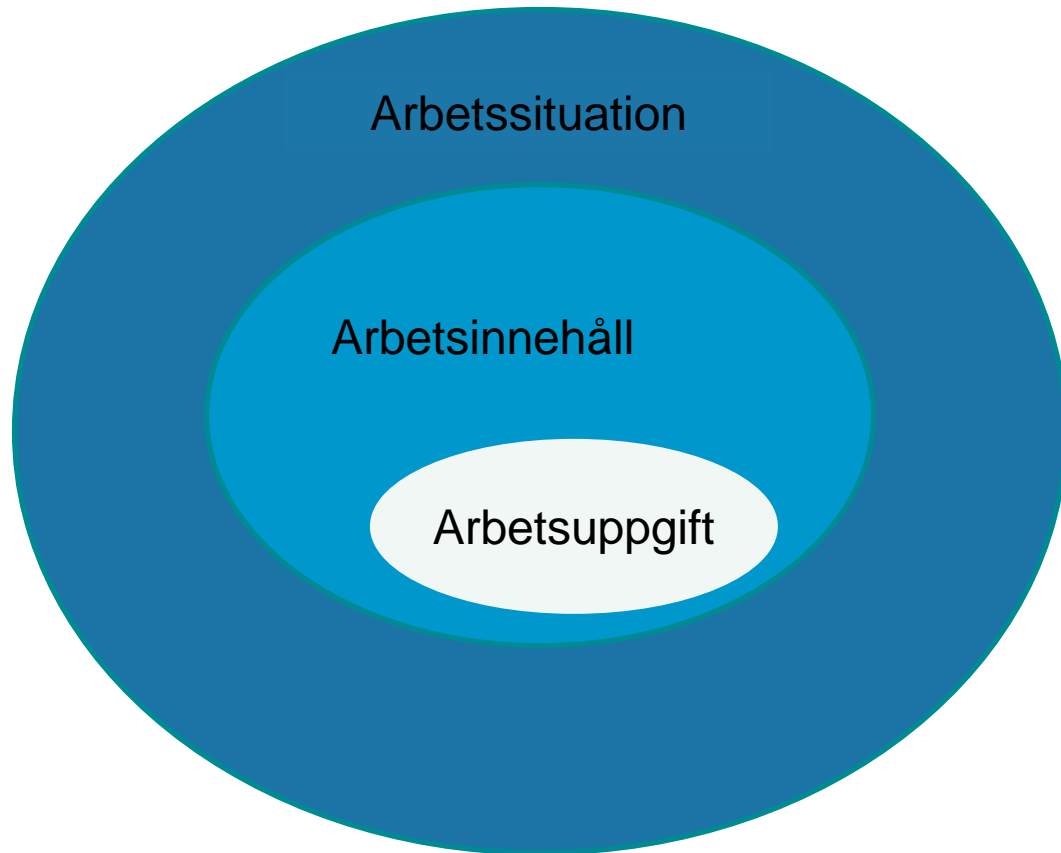
VEM berörs av förändringen?
HUR påverkas medarbetarnas
arbetsförhållanden?

VAD ska förändringen leda till?
HUR påverkas arbetssätt och
organisering?

VAD behöver förändras?
HUR påverkas befintlig teknik?

Systemperspektiv på medarbetarens arbetsmiljö

- ❖ **Arbetsituation:** det sammanhang som arbetsuppgifterna utförs i, t ex bransch, ledning, kultur
- ❖ **Arbetsinnehåll:** de samlade arbetsuppgifter som en individ utför eller som finns representerade i flödet eller produktionsområdet
- ❖ **Arbetsuppgift:** varje enskilda arbetsuppgift som en medarbetare utför, t ex vid en station

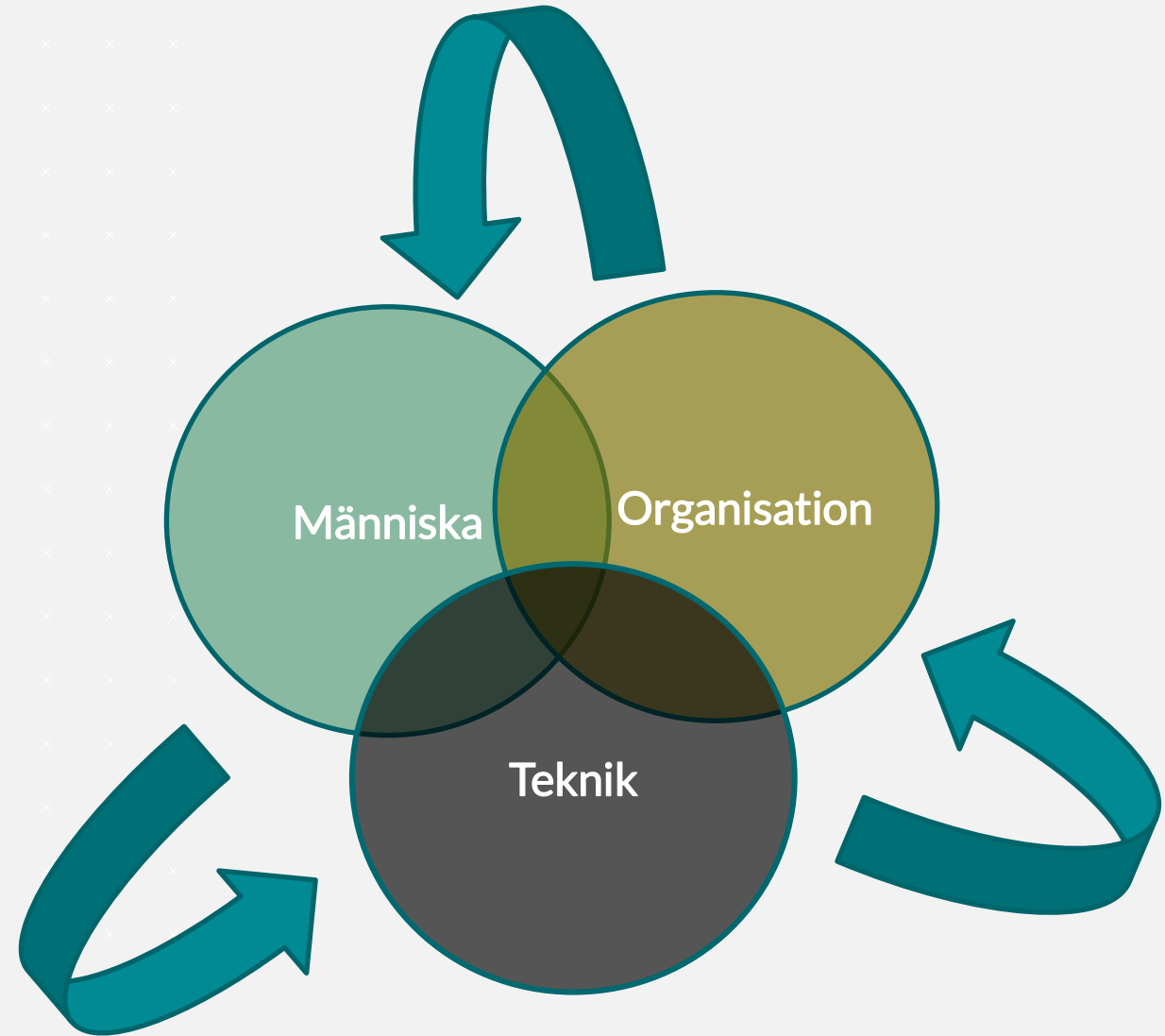
Inspirerad av: Westlander G, (1993), Socialpsykologi, Tankemodeller om människor i arbete, Akademikerförlaget

*Kartläggningar av fysiska
arbetsbelastningar*

En vägledning

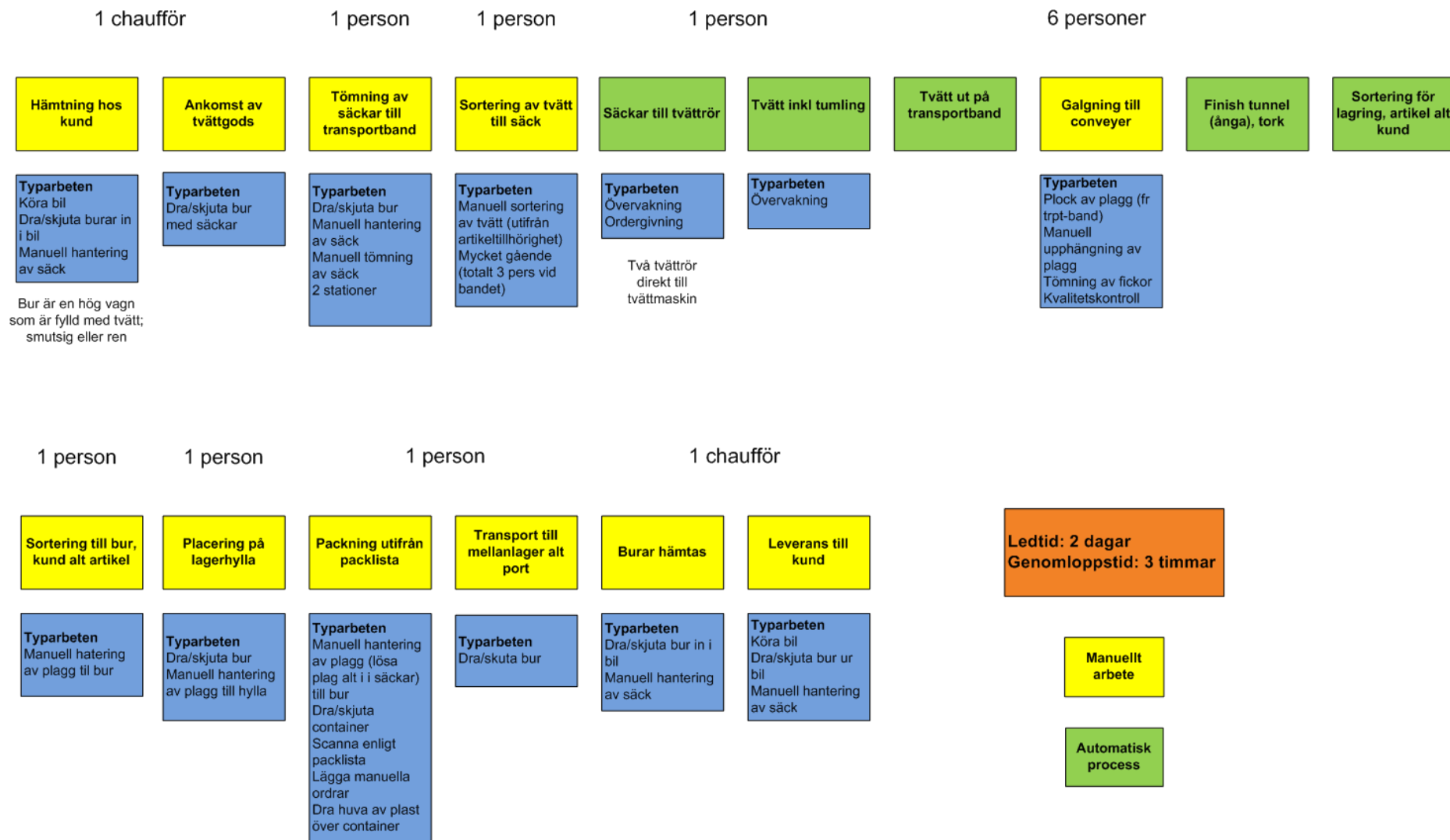
Caroline Jarebrant

caroline.jarebrant@ri.se

Kartläggning av typarbeten, exempel från "Framtidens tvätteri"

Referens: Jarebrant C, Framtidens tvätteri, finansierat av AFA Försäkring

Screening av operatörers belastningsergonomi

Kartläggning av belastningsergonomin genomförs med fördel av ledning tillsammans med berörda medarbetare. Utgå från vald produkt/produktfamilj/ produktmix och skatta andelen tid i % som arbetet innebär respektive belastning. Observera att summan av procentsatserna kan överstiga 100 % eftersom flera olika typer av fysisk belastning kan förekomma i arbetet.

Automations-/robotiseringskandidat	Tunga lyft/ hantering %	Böjd, vriden arbetsställning %	Arbete över axelhöjd, under knähöjd %	Repetitivt arbete, ensidiga rörelser %

Vägledning för bedömning av:

- Tunga lyft/hantering
- Arbetsställning
- Repetitivt arbete

*Referens: Almström, Frisk, Jarebrant,
Löfving, Wadman, Widfeldt
Projektet Swedprod och LoHi Swedprod,
Guide, Vinnova*

Belastningsergonomi

Kartläggning av belastningsergonomin genomförs med fördel av ledning tillsammans med berörda medarbetare. Utgå från vald produkt/produkt-familj/produktmix och skatta andelen tid i %, för arbetet vid de olika arbetsstationerna, som innebär:

- Tunga lyft / manuell hantering
- Böjd och / eller vriden arbetsställning
- Arbete över axelhöjd under knähöjd
- Repetitivt arbete (ensidiga rörelser)

Observera att summan av procentsatserna kan överstiga 100 % eftersom flera olika typer av fysisk belastning kan förekomma i arbetet.

Tunga lyft, hantering

- Lyft / hantering av vikter på 25 kg eller mer bör inte förekomma.
- Arbete som innebär lyft / hantering av vikter på 15 kg upp till 25 kg bör värderas närmare. Hänsyn ska även tas till frekvens.
- Arbete som innebär lyft / hantering av vikter på 7 kg upp till 25 kg inom underarmsavstånd (högst ca 30 cm från kroppen), bör värderas närmare. Hänsyn ska även tas till frekvens.
- Arbete som innebär lyft / hantering av vikter på 3 – 7 kg bör värderas närmare beroende på hur nära kroppen bördans tyngdpunkt ligger. Hänsyn ska även tas till frekvens.

Belastningsergonomi

Böjd, vriden arbetsställning

- En böjd och/eller vriden arbetsställning ger direkt en extra belastning på kroppen. Ökar graden av böjning eller vridning höjs belastningen ytterligare.
- Hantering av bördor i en böjd och/eller vriden arbetsställning gör att vridmomentet i ryggen ökar och därmed ger en onödig fysisk belastning. Lyft och hantering av bördor bör därför ske med rak rygg och med bördan nära kroppen.
- Likaså bör nacken hållas i ett neutralt läge, eftersom böjning framåt eller bakåt samt vridning ger önskad belastning.

Arbete under knähöjd

- Arbete under knähöjd innebär att man antingen böjer ryggen, vilket belastar ryggen ogynnsamt eller arbetar i huksittande eller knäliggande, vilket medför extra knäbelastning.
- Ligger man på knä ska knäskydd användas.

Arbete över axelhöjd

- Arbete med armarna över axelhöjd utsätter skulderpartiet för statisk belastning, vilket skapar en onödig trötthet. Dessutom böjs ofta nacken då bakåt och hamnar i en ogynnsam position.
- Är man tvingad att arbeta med armarna över axelhöjd under någon period är återkommande korta pauser extra viktigt.

*Referens: Almström, Frisk, Jarebrant, Löfving, Wadman, Widfeldt
Projektet Swedprod och LoHi Swedprod, Guide, Vinnova*

Belastningsergonomi

Repetitivt arbete

- Repetitivt arbete innebär att liknande arbetsrörelser (ensidiga rörelser) utförs om och om igen ofta i ett högt tempo. Om arbetet är styrt eller bundet, till exempel arbete vid löpande band, minskar individens påverkansmöjlighet med risk för ökad belastning.
- Hänsyn bör tas till under hur lång tid arbetsrörelserna utförs – förekommer andra typer av arbetsuppgifter blir den fysiska belastningen mer varierad.

Arbetsinnehåll

Uppgiftsvariation

1. I vilken grad erbjuder arbetet *variation*?

1-----2-----3-----4-----5

Inte alls   Till viss del   I mycket hög grad

Uppgiftsidentitet

2. I vilken utsträckning medför arbetet att en operatör utför en
”hel och identifierbar del av ett arbete”?

1-----2-----3-----4-----5

Inte alls   Till viss del   I stor utsträckning

Arbetets betydelse för andra

3. Hur betydelsefull är en operatörs arbetsinsats för kunden eller
slutanvändaren?

1-----2-----3-----4-----5

Inte alls betydelsefull   Måttligt betydelsefull   Våldigt betydelsefull

4. Hur betydelsefull är en operatörs arbetsinsats för
nästkommade led eller avsnitt?

1-----2-----3-----4-----5

Inte alls betydelsefull   Måttligt betydelsefull   Våldigt betydelsefull

5. Är operatören medveten om betydelsen av den egna
arbetsinsatsen för efterföljande led?

1-----2-----3-----4-----5

Inte alls   Till viss del   I stor utsträckning

Frågor hämtade från ”PPA-metoden, En metod för att bedöma produktivitetspotentialen i verkstadsindustrin” R 2006:17, Chalmers, utgiven av NUTEK

*Referens: Almström, Frisk, Jarebrant, Löfving, Wadman, Widfeldt
Projektet Swedprod och LoHi Swedprod, Guide, Vinnova*